

Maar ook al waren de rijtjeshuizen op zichzelf tamelijk klein – de meeste bestonden uit drie kamers en een keuken, net iets meer dan tachtig vierkante meter –, ze waren nogal duur om te bouwen, wat zich liet voelen in de huurprijs. De huurprijs per vierkante meter was vergeleken met die in de binnenstad van Stockholm ongeveer twee keer zo hoog. Wie in dit deel van Hökarängen woonruimte zocht, moest een inkomenstoets ondergaan en een bewijs van goed gedrag kunnen overleggen. Er werd bovendien van je verwacht dat je kinderen had. Het was niet alleen duur om daar te wonen. Begin jaren vijftig was Hökarängen in het algemeen en Skönstaholm in het bijzonder Stockholms laatste buitenpost naar het zuiden. Beneden bij de huizen waren alleen maar graanvelden en bossen te zien, de nu drukke Nynäsleden was een kronkelige steenslagweg. Vanaf de balkons van de huizen met uitzicht op het zuiden was het nog steeds mogelijk in de verte het glinsterende water van het meer Drevviken te zien.

Algauw werd de wijk bewoond door een wat deftiger type huurders: ingenieurs, architecten, accountants, artsen, ambtenaren, leraren en andere mensen uit de hoogopgeleide middenklasse. Skönstaholm en de rest van de wijk Hökarängen waren van elkaar gescheiden door een bosgordijn en die hoge bergrug. Maar ze werden met elkaar verbonden door de Söndagsvägen, die het hele traject van het noordelijk deel van de wijk naar het gedeelte met de rijtjeshuizen in het zuiden besloeg. Daar, op nummer 88, vond de moord plaats.

I

HET MISDRIJF

Aan te schaffen objecten: elektrische apparaten, niet als geneesmiddel geclassificeerde medicijnen, filmcombinatie, bandrecorder, als geneesmiddel geclassificeerde medicijnen, medische instrumenten inclusief gordelspanners, cosmetica, zelfverdedigingswapens, transportgereedschap, diverse specialistische medische instrumenten, duplicaatsleutels, verkleedkieren voor haar en voor mij

Verder nog aan te schaffen objecten: een blikje peper, een dolk, een gordel, een pistool, handboeien, stoppen van plastoline, zoutzuuraccu, kaakspreider met slang

Zoutzuur kopen. HP-flessen van huis. Miniatuurfllesjes legen. Ook nog maken: gevangenennuts, blinddoek, oordoppen. Koffie-extract koken en in kan schenken. Geluidsbandopnames systeem en privé. De werking van zoutzuur onderzoeken.

Slaaptreintickets, hypnoseboek, injectienaalden, perinimabel [sic], stethoscoop

Medische instrumenten, verdovingsgereedschap valt af, eventueel voor de zekerheid. Emmer is aanwezig, slang, plastic onderlegger, bedriemen. Cosmetica, haarverfen en overige vermomming niet nodig, basiscosmetica is aanwezig

Kaakspreider, kussensloop, schuimrubberen onderlegger, plastic onderlegger, schuimrubberen riemen, twee watercontainers, luchtfilter met proppen [...] oordopjes, speciale koptelefoon, blinddoek, propjes voor de neus en een penseel om het braken op te wekken

De broek moet luchtdicht zijn en van plastic, de schoenen voorzien van dikke rubberen zolen. Spaargeld en pillen worden bewaard in luciferdoosje. Het mes in de buikgordel. Het alarmpistool altijd geladen. De bankbiljetten in het aantekenboek. Voor anonimiteit wasmerkje en overige kenmerken verwijderen

Zout water roept dorst op. Koop van een chemisch toilet, complete inrichting (v.e. woning) inclusief gelaatskleuren, laxeermiddel voor het verzwakken [...] verdampingsbescherming vanwege de lampen, pauzes, lampvervanging voor flitslicht [...] een klein dier als excuus voor geur, muziek, vastbinden van het hoofd

Uit de aantekeningen van de dader

Ze dachten dat het zelfmoord was. Rond acht uur 's avonds hadden de twee politieagenten, Källmo en Lilja, een oproep van de meldkamer gekregen om naar het adres Söndagsvägen 88 in Hökarängen te rijden. Er was een melding van een sterfgeval binnengekomen.

De weg was kronkelig. Huisnummer 88 bleek een van de huizen in een van de rijen lage rijtjeshuizen te zijn. Toen de agenten in hun zwart-witte surveillancewagen de straat in reden, stond een groepje van vier mensen hen buiten op te wachten: een jonge vrouw, twee jonge mannen, waarvan een gekleed was in een lichtblauwe trui, en een persoon van middelbare leeftijd met baard. Iemand van het groepje vertelde dat er een dood persoon op de bovenverdieping lag. De politiemannen werden door het huis met nummer 86 geleid naar de achterkant van nummer 88, waar de terrasdeur openstond. De jonge man in de lichtblauwe trui legde uit dat de dode daarboven Kickan Granell heette, dat ze achttien jaar oud en zijn verloofde was. Zondag waren ze terug-

gekomen van een vakantie in Spanje, en ze zouden elkaar gisteren weer zien, maar ze was niet komen opdagen. En omdat ze vandaag ook de telefoon niet had opgenomen, waren zijn broer en hij hierheen gereden. Toen hadden ze haar gevonden.

De agenten stapten door de terrasdeur naar binnen.

Alles was heel netjes. Bij de voordeur lag een stapel post. Bovenop lag *Dagens Nyheter* van 9 juli met de koppen: 'FOA-man veroordeelde Wennerström', 'Verraderlijke snelweg', 'Washington vervangt zijn ambassadeur in Saigon.' In het vierkantje in de rechterbovenhoek stond een weerkaartje waarop te zien was dat het overgrote deel van Zweden nog meer regen en bewolking te wachten stond. Ze liepen een houten trap met een kwartdraai op. De trapreden kraakten. Boven aangekomen roken ze een zwakke geur van verrotting. Twee deuren stonden open, eentje was gesloten. De geur kwam uit de kamer met de gesloten deur.

De verloofde wees naar de kleine slaapkamer met de openstaande deur, die van de dode was. Hij zei dat haar ringen, die ze nooit afdeed, daar lagen en dat daar bovendien een paar foto's van haar vader stonden opgesteld, en dat dit 'vreemd' was.

De politiemannen deden de deur open. De twee jonge mannen draaiden zich om en verdwenen snel naar beneden. Källmo en Lilja keken om zich heen. Ook in deze kamer was alles onberispelijk. In het midden van de kamer stonden twee bedden tegen elkaar aan geschoven. Alleen het bed dat het dichtste bij het raam stond was opgemaakt.

Daarin lag een jonge, blonde vrouw.

Het laken en de deken waren tot haar borst opgetrokken. Haar rechterbeen piepte eronderuit. Haar gezicht was naar het raam gedraaid. Het was duidelijk dat ze dood was. Binnen in de kamer was de geur sterker. Agent Lilja opende het raam om frisse lucht binnen te laten.

Ze tilden het laken op. Ze was naakt.

Haar rechterarm lag gebogen over haar borsten, haar linkerarm wees schuin naar omlaag met haar hand op haar venusheuvel. Er waren geen verwondingen op het lichaam te zien, slechts een wat roodachtige verkleuring van de huid aan de andere kant van haar borst en verder omhoog naar de hals – een teken dat het ontbindingsproces net was begonnen. Er was geen bloed te zien, behalve een roodkleurige vlek op het kussen van het ontbindingsvocht dat uit haar mond was gekomen. Bij de neusgaten zat wat schuim. Haar rechteroog was gesloten, haar linkeroog stond open. De politiemannen bedekten haar opnieuw, en begonnen de kamer te onderzoeken.

Op het nachtkastje het dichtste bij de dode stond een pillenpotje, op het nachtkastje bij het andere bed stond er nog een. Op het ene potje stond Preparyl, op het andere Polaramine. Ze telden de pillen. In het potje naast de dode vrouw zaten nog drie pillen, in het andere nog elf. Vervolgens merkte een van hen iets merkwaardigs op: het snoer van de telefoon, die achter een gordijn in de vensterbank stond, was zo goed als doormidden geknipt.

De twee agenten begonnen te overleggen. Dit moest toch wel zelfmoord zijn? Er was geen enkel teken van een inbraak of een handgemeen: geen chaos, geen bloed, geen verwondingen, alleen een dode in een net opgemaakt bed. En twee pillenpotjes met blijkbaar slaappillen. En dat bijna doorgeknipte telefoonsnoer, kon dat niet alleen maar uitgelegd worden als voorzorgsmaatregel dat ze niet om hulp kon bellen mocht ze zich bedenken? Leg daarbij de vreemde opstelling van foto's van haar vader in de aangrenzende kamer; zag dat er niet uit als een soort van emotioneel afscheid? Plus haar ringen die ze nooit afdeed; was dat niet ook een teken van een afscheid, van verdriet of teleurstelling? Zo moest het zijn. Dit was heel duidelijk weer iemand die ervoor had gekozen zich van het leven te beroven. Zweden, welvaartsland, geluksland, ongeluksland, zelfmoordland.

Lilja en Källmo gingen terug naar nummer 86. Daar zaten de vier mensen die hen hadden opgewacht. De jongeman in de lichtblauwe trui zat met een brandende sigaret aan de keukentafel met zijn hoofd in zijn handen. Voor hem stond een kop zwarte koffie. Zijn naam was Jan Svensson. De andere jonge man stelde zich voor als diens oudere broer, Stig. De jonge vrouw was ene Lillan Sundin, goede vriendin van de dode en de bewoonster van nummer 86. De politiemannen lieten de pillenpotjes zien en iemand in de keuken bevestigde dat het om slaappillen ging. De politieagenten zeiden dat het om zelfmoord ging. De twee broers en de jonge vrouw weerspraken dat. Waarom zou ze zoiets doen? Lilja en Källmo luisterden een beetje ongeïnteresseerd, ze waren in hun hoofd al bezig met de volgende stappen. Een van hen vroeg of hij de telefoon even mocht gebruiken en bestelde een lijkwagen. De mensen in de keuken hoorden de politieman eraan toevoegen dat het lijk 'oud' was.

Even na achten reed langzaam de lijkwagen voor en twee mannen laadden een zinken kist en een klein afdekzeil uit. Een van de agenten liep hen tegemoet om hen de weg te wijzen. Boven in de slaapkamer vertelden de agenten de brancardiers dat het ging om een jonge vrouw die zichzelf van het leven had beroofd. Een van de mannen met de zinken kist vond dat het afgeknipte snoer wat vreemd was, en zei dat het hoofdkussen er wel erg strak en kreukloos uitzag, alsof haar hoofd daar neergelegd was en daarna niet meer had bewogen, en hij voegde eraan toe dat de deken en het laken eruitzagen alsof iemand ze er zo had neergelegd – wat ook klopte, namelijk de politiemannen – en hij zei iets in de trant van 'dit is niet een gewoon sterfgeval, dit moet wel moord zijn of iets dergelijks, zo netjes is het hier'. Bovendien wees hij erop, nadat hij nog wat om zich heen had gekeken, dat het vreemd was dat er niets was waarmee het meisje het snoer had kunnen doorknippen, zoals een schaar of een mes. De politiemannen wuifden dit weg, zezen

naar de pillenpotjes, waarna de brancardier zich verder stilhield.

Ze trokken de deken en het laken weg. Een van hen pakte het meisje bij haar onderarmen vast, de andere bij haar enkels en zo tilden ze het lichaam in de kist. Ze bedekten het met het zeil, droegen de kist naar de auto en vertrokken. Dit alles had nog geen tien minuten in beslag genomen.

De twee politiemannen gingen daarna terug naar nummer 86 waar het groepje nog steeds geschokt zwijgend stond te wachten. Nieuwe vragen. Niemand van het groepje had sinds zondagavond contact gehad met Kickan Granell. Het was nu dinsdag. De ouders van het meisje moesten op de hoogte worden gebracht. Lillan Sundin vertelde dat de ouders van Kickan, Gunnel en Arne, met vakantie waren in Frankrijk en zaterdag terug werden verwacht. Lilja en Källmo vertrokken. Dit was op 27 juli 1965.

Een vrouwelijke arts stelde de dood in het Södersjukhuset officieel vast. Toen het lichaam in het mortuarium in ontvangst werd genomen, lag er op de bodem van de zinken kist flink wat rood vocht dat uit de neus van de dode was gelopen.

Rond elf uur 's avonds waren Lilja en Källmo terug op hun politiebureau – dat in Farsta lag – waar ze dit sterfgeval routinematig rapporteerden aan Arne Johansson, de dienstdoende agent, een politie-inspecteur met een bijzondere functie. Hem klonk het verhaal over de jonge dode vrouw echter zo merkwaardig in de oren dat hij vond dat het verder onderzocht moest worden. Hij belde de recherche, die diezelfde avond nog de dienstdoende technisch rechercheur ernaartoe stuurde. Wincent Lange, een jonge man uit Småland met een sik, was net begonnen, onervaren, maar goed opgeleid. Toen hij in de Söndagsvägen arriveerde was het al nacht.

Lange ging naar binnen en deed het licht aan. Zoals het de gewoonte en de routine was stopte hij zijn handen in zijn broekzak, om niet onnodig vingerafdrukken achter te laten. Daarna begon

hij om zich heen te kijken. Ook hij kon vaststellen dat het er op de Söndagsvägen 88 erg netjes uitzag.

De eetkamer was onaangeroerd. Op het aanrecht in de keuken lagen vijf sneetjes knäckebröd, een wat ingedeukt pakje margarine en een ongeopend blikje sardientjes. Aan de andere kant van het fornuis stond een schaal met chocoladekoekjes. Niets vreemds hier, niet meer dan dat iemand blijkbaar een kleine maaltijd aan het voorbereiden was die die persoon vervolgens blijkbaar niet heeft opgegeten. In de kleine woonkamer, naast de terrasdeur en onder een schilderij dat trams in de sneeuw voorstelde, stond een bankstel. Op de salontafel stond een asbak met vier peuken erin, er lagen een paar brieven en een lege envelop waar iemand op had geschreven: ‘Kickan voor eten en reizen’, en een geopend en bijna leeggegeten doosje met Noblesse-chocolade.

Er was ook een kleine alkoof met twee fauteuils en een radio-grammofoon. Op het draaiplateau lag een EP: ‘Amore Scusami’, een schlager met Siw Malmkvist die dat voorjaar twintig weken op nummer één in de Zweedse hitparade had gestaan. Lange liep de kwartdraaiende trap op. Ook daar zag hij niets opvallends. Boven over de balustrade hing een rode beddensprei en een van de kleine garderobedeurtjes stond op een kiertje. Waarschijnlijk doordat er iets van een van de planken was gevallen en onderaan bij de deur klem was komen te zitten. In de badkamer heerste ook orde. Daar stond een pak wasmiddel van het merk Jör en onder het schuine dak boven de badkuip hingen vier slipjes, een jumper en een bh. Dit was het eerste waar Lange op reageerde. Als je van plan was om de hand aan jezelf te slaan, was je dan eerst nog je ondergoed?

Ook in Kickans eigen kamer was alles netjes. Het nuchter registrerende proza van het forensisch onderzoek weerspiegelt goed zowel wat Lange zag als waar hij naar keek. Als eerste inspecteerde hij het raam en hij noteerde dat niets erop duidde dat iemand

hier naar binnen was gekomen. Daarna begon hij om zich heen te kijken.

Het bed staat aan de zuidkant van de kamer. Het is voorzien van de gebruikelijke beduitrusting, maar het laken en kussensloop ontbreken. Op het bed ligt een beddensprei. Gladgestreken en netjes uitgestrekt. Aan het hoofdeinde liggen twee sierkussens en op het hoofdbord van het bed zit een sierhondje. [...] Naast het hoofdeinde van het bed staat een nachtkastje. Foto 25 en 26. Daarop staan een lamp en een wekker. Verder liggen er op het blad van het nachtkastje een toilettas, een handspiegel, een rol met kant, een pakje sigaretten van het merk Marlboro, verbandgaas, een doosje lucifers, en een asbak met een beetje as en een peuk erin. Op het plankje onder het bovenblad van het nachtkastje ligt een stapel weekbladen, tijdschriften en dergelijke. Daarbovenop staat een naaimandje. [...] De plaats van de secretaire wordt duidelijk uit een schets en foto 27. Zoals uit deze foto en uit foto 28 blijkt staat het hele oppervlak van de schrijfklep vol met verschillende voorwerpen zoals bijvoorbeeld een paar niet geopende flessen, de twee ringen van Kickan Granell, een panty, een badstofhanddoek, een paar brieven, een briefje met daarop een adres geschreven ‘Karl Olov Werngren, Sköldungagatan 36A, Uppsala, tel. 14 57 18’, portefeulles en portemonnees, sjaals, panty’s en een aantekenboek. Aan het voeteinde van het bed staat een fauteuil. Over de rugleuning hangt een gelige jurk, daaronder een zo op het oog pas gebreid lichtblauwe vest en een begin van een [sic] rok van hetzelfde materiaal. Over de rugleuning hangt verder een dunner vestje en op de zitting ligt een witte blouse. Foto 29. Op de toilettafel in de zuidoostelijke hoek van de kamer liggen de voor deze plaats gebruikelijke spullen en voorwerpen. Er ligt bovendien een envelop met daarin een paar aanbevelingsbrieven van aanstellingen. [...] Tegen de wand op het noorden van de kamer staat een kast met

daarboven een boekenplank. Op de kast staan drie foto's van Kickan Granells vader. Voor de rest wordt verwezen naar foto 31.

Ik zit de foto's die op de plaats delict zijn genomen nauwkeurig te bekijken, waarschijnlijk door Wincent Lange en waarschijnlijk juist op die late avond genomen, en wiens felle flitsbelichting een gewoon Zweeds huis in 1965 in een tijdsbubbel heeft vastgelegd. Ik ben gefascineerd door hoe keurig en netjes het is, de vloer in de woonkamer glimt van de boenwas. (Met de huisvrouwen verdween de boenwas, denk ik. Tegenwoordig is er vast niemand meer die voor dit soort dingen nog tijd heeft.) En ik herken de mengeling van stijlen en tijdperken die alle levende huishoudens kenmerkt; ongeveer zo zag het er bij ons ook uit toen ik nog een jongetje was. Alleen in de film hebben mensen alleen maar stringkasten, butterfly chairs, Pipistrellolampen, vinylvloeren, banken van Stockum. De zithoek van de Granells komt uit de jaren zestig, de boekenkast ook, de keukentafel en de stoelen waarschijnlijk uit de jaren veertig, de telefoontafel en de secretaire uit de jaren vijftig, en op de bovenverdieping staat een dekenkist die waarschijnlijk het oudst is van allemaal. En dan is daar de tv. Van hout. Op dunne pootjes. De enige zichtbare regelaar is een groot rond stuurwiel aan de zijkant. De serie foto's volgt Langes rondgang door Söndagsvägen 88, en net als hij stop ik in Kickans kamer. Ik kijk beter naar de foto's, bestudeer ze grondig. Hier hoop ik meer te vinden van Haar.

Ik zie een echt typische meisjeskamer, van een jonge vrouw die duidelijk haar kindertijd achter zich heeft gelaten, ook al was er nog een echo van te zien: een harig speelgoedapje op een hoge kruk, een plastic spaarvarken, een kleine wereldbol van plaatstaal. De boekenkast bevestigt het beeld van alledaagsheid, om niet te zeggen banaliteit. Op de onderste plank een verzameling tierelantijntjes, met in het symbolische midden een foto van een ernstige

jonge man. Op de bovenste plank bijna alleen schoolboeken, onder andere een paar woordenboeken en een bekende literaire schoolantologie, *Dikt och tanke* – die ik overigens ook moest bestuderen toen ik zelf tien jaar later naar de middelbare school ging.

De woorden die vaak worden gebruikt door mensen die Kickan proberen te beschrijven zijn 'opgewekt en vrolijk'. Of 'aardig en monter'. Of 'spontaan'. Een ander terugkerend woordpaar is 'klein en blond'. Of 'klein en schattig'. Het zegt niet zoveel. Behalve dat Kickan Granell niet bepaald groot was. Ze vond zelf dat ze wat te dun, te mager was. Uiterlijk was belangrijk voor haar, zowel dat van haarzelf als dat van anderen. In de kamer zijn drie spiegels te vinden: naast die handspiegel en de grote spiegel van de toilettafel staat er in de vensterbank een klein naar alle schijn wit toiletspiegeltje. Ook al was ze misschien niet het type dat op straat nagekeken werd; aan aandacht van jongens had ze geen gebrek en in haar tienerjaren waren er verschillende jongens geweest die haar het hof hadden gemaakt. Kickan had zelf gezegd dat ze gemakkelijk verliefd werd, ze was niet flirterig maar had een gevoel van eigenwaarde, en lette erop dat zij degene was die de controle had, wat niet altijd gemakkelijk was, omdat ze bovendien aardig was, aardig in de zin dat ze mensen niet wilde kwetsen. Dus riep ze soms de hulp van haar moeder Gunnel in om hoopvolle geïnteresseerde aanbidders op afstand te houden. Gunnel, die net als haar dochter klein en blond was, was geliefd bij de tienermeisjes in de buurt: je kon met haar over bijna alles praten. Als Kickan het uitmaakte, dan deed ze dat per brief.

Ze was echter niet iemand die alleen maar wilde behagen: ze werd ook beschreven als 'energiek', 'gedreven' en 'effectief', en als 'flink' of 'onverschrokken'. Ze aarzelde bijvoorbeeld nooit om vanaf de metro alleen door het stukje bos naar huis te lopen, ook als het al donker was en daar weleens exhibitionisten, gluurders en vieze oude mannetjes waren. Ze werd zelden boos, maar wanneer